

การจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำแบบบูรณาการที่บึงธม

จุดมุ่งหมาย

กรณีศึกษาี้แสดงถึงความพยายามที่กัมพูชาจะจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดความยั่งยืน และประกอบด้วยรายละเอียดของการริเริ่มโดยหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องกับชุมชนท้องถิ่นซึ่งได้รับความช่วยเหลือจากต่างประเทศเพื่อคุ้มครองและอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำที่สำคัญของจังหวัดกำปงจาม โดยจะเน้นถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายฝ่ายสามารถร่วมมือกันได้สำเร็จและต้องการแสดงให้เห็นถึงยุทธศาสตร์การจัดการ การใช้การจัดการที่ดีที่สุดเข้ามาช่วยตลอดจนโครงการให้การศึกษาเพื่อความสำเร็จในการคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำ ป่าน้ำท่วมถึง สัตว์ป่า และนกโดยส่งเสริมให้มีการชลประทาน การเกษตรและการประมงที่ยั่งยืน

หัวข้อที่อยู่ในแผนงานการฝึกอบรมด้านสิ่งแวดล้อม

- การพัฒนาอย่างยั่งยืนและจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม
- วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อมในกลุ่มแม่ข่ายน้ำโขง
- แนวคิดและประโยชน์ของการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมแบบบูรณาการ
- การพัฒนาการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมแบบบูรณาการที่ได้ผลสำหรับกลุ่มแม่ข่ายน้ำโขง
- เครื่องมือการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมแบบบูรณาการสำหรับการปฏิบัติ

ประเด็น

ในกรณีศึกษาี้จะเป็นประเด็นสำคัญต่อไปนี้

1. การขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพื้นที่ชุ่มน้ำ และขาดการเอาใจใส่ที่จะดูแลอนุรักษ์มาเป็นเวลานาน ทำให้เกิดการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำในกัมพูชาจนเกินขนาด
2. การรุกล้ำเข้าไปในพื้นที่ชุ่มน้ำโดยชุมชนท้องถิ่นเป็นเหตุให้แหล่งอาศัยธรรมชาติเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว
3. กฎหมายเพื่อคุ้มครองสิ่งแวดล้อมที่ออกโดยรัฐบาลจะได้ผลก็ต่อเมื่อชุมชนท้องถิ่นสนับสนุนเท่านั้น

4. ความพยายามที่จะคุ้มครองและอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำด้วยการให้เลิกอาชีพที่ทำให้เกิดความไม่ยั่งยืนจะต้องผนึกเข้ากับการยกระดับมาตรฐานการครองชีพของคนในท้องถิ่นด้วยการจัดหาทางเลือกอื่นของแหล่งรายได้มาทดแทน

วัตถุประสงค์การเรียนรู้

เมื่อจบกรณีศึกษานี้แล้ว ผู้เข้าอบรมควรจะสามารถทำสิ่งต่อไปนี้ได้

- อภิปรายถึงคุณค่าและหน้าที่ทางนิเวศของพื้นที่ชุ่มน้ำบึงธม
- บอกได้ว่ามีสัตว์ป่าและนกชนิดใดที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุ่มน้ำและในป่าน้ำท่วมถึงที่อยู่ติดกัน
- ยกตัวอย่างของการจัดการที่เป็นอันตรายต่อองค์ประกอบของระบบนิเวศที่บึงธม
- บอกถึงปัจจัยที่ช่วยทำให้ชุมชนท้องถิ่นหันมาใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน
- สรุปขั้นตอนการเตรียมแผนปฏิบัติการและกรอบการจัดการสำหรับการคุ้มครองและอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำบึงธม
- บอกถึงกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและกลุ่มผู้สนใจที่เกี่ยวข้องในขั้นตอนข้างต้น
- อภิปรายถึงบทบาทของคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้านในการจัดการและการคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำ
- ยกตัวอย่างยุทธศาสตร์การจัดการและการจัดการที่ดีที่สุด ที่อาจช่วยให้มีการคุ้มครองและอนุรักษ์บึงธมได้ดีขึ้น

โครงการโดยสังเขป

บทนำและภูมิหลัง

ถ้านับตามการจัดประเภทพื้นที่ชุ่มน้ำก็ต้องถือว่าบึงธมเป็นทะเลสาบแห่งหนึ่งที่ติดกับแม่น้ำโขงในประเทศกัมพูชา อยู่ห่างจากกำปงจามไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ 15 กิโลเมตร ตัวทะเลสาบมีพื้นที่อยู่ในเขตสามอำเภอด้วยกันคือ เปรย ชอร์ (Pery Chhor) กงมีส์ (Kong Meas) และกำปงเสียม (Kampong Siem) ชื่อบึงธมนี้มีผู้เข้าใจผิดว่าเป็นชื่อของเขตจบลำที่ 2 ในบริเวณคลองเปรกกระเบา (Prek Krabao) ซึ่งอยู่ห่างออกไปทางทิศตะวันตกอีก 15 กิโลเมตร

พื้นที่ผิวน้ำบึงธมเปลี่ยนแปลงไปตามฤดูกาล ในฤดูฝนจะมีพื้นที่ผิวน้ำ 35 ตารางกิโลเมตร แต่ในฤดูแล้งจะลดลงเหลือเพียง 14 ตารางกิโลเมตรเท่านั้น บึงธมมีพื้นที่รับน้ำ 217 ตารางกิโลเมตรจากแม่น้ำสาขาหกสาย โดยสี่สายอยู่ทางทิศใต้เชื่อมบึงธมกับแม่น้ำโขง อีกสองสายอยู่ทางทิศเหนือซึ่งรับน้ำต่อมาจากกลุ่มน้ำอื่น ตอนต้นฤดูฝนช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนกรกฎาคม น้ำฝนจากกลุ่มน้ำ

จะไหลลงสู่ทะเลสาบแล้วไหลลงทางใต้สู่แม่น้ำโขง ช่วงจากกลางเดือนกรกฎาคมถึงกันยายนซึ่งเป็นช่วงที่ระดับน้ำในแม่น้ำโขงขึ้นสูง กระแสน้ำก็จะไหลย้อนกลับไปทางเหนือเข้าสู่บึงธมโดยไหลผ่านมาทางแม่น้ำสาขาเปรกพึม ขนง (Prek Peam Knong) เปรกสเว (Prek Svay) และเปรกทเมย (Prek Thmey) ช่วงที่ระดับน้ำในแม่น้ำโขงสูงมาก น้ำจะไหลเข้าสู่แม่น้ำสาขาสายที่สี่ด้วย คือเปรกโรกา กอย (Prek Roka Koy) พอถึงเดือนตุลาคมน้ำก็จะเริ่มไหลเปลี่ยนทิศทางจากทะเลสาบลงสู่แม่น้ำโขง ช่วงนี้ น้ำจะไหลออกทางด้านตะวันตกด้วยผ่านทางเปรกกระเบา (Prek Krabao) ซึ่งในที่สุดจะไหลไปรวมกับแม่น้ำโตนเลสาบ ที่เมืองกำปงชนัง (Kampong Chnang)

การใช้ประโยชน์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่บึงธม

ประชากร

บึงธมอยู่ในเขตพื้นที่การปกครองของ 3 อำเภอ แบ่งออกเป็น 6 ชุมชน มีหมู่บ้านรวม 62 แห่ง และมีประชากร 45,045 คนซึ่งนับวันจะเพิ่มจำนวนขึ้นด้วยอัตราการเพิ่มประชากรร้อยละ 3 ต่อปี ประกอบกับความยากจนของผู้คนที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้ ทำให้มีความต้องการใช้พื้นที่เพื่อการเกษตรสำหรับผลิตอาหารมากขึ้น (รูปที่ 1) จึงเกิดการบุกเบิกพื้นที่ป่าน้ำท่วมถึงเพื่อใช้ปลูกข้าวและเลี้ยงปศุสัตว์ การตัดไม้เพื่อใช้เป็นฟืนก็เพิ่มมากขึ้นและทำให้ป่าไม้ น้ำท่วมถึงถูกทำลายหนักยิ่งขึ้น จากพื้นที่ป่า 1600 เฮกแตร์ ในปี พ.ศ. 2535 (ค.ศ.1992) ได้ลดลงเหลือเพียง 151 เฮกแตร์ในขณะนี้

ไมยราบ (Mimosa pigra)

ตัวอย่างหนึ่งของวิธีที่จะลดการสูญเสียป่าไม้ น้ำท่วมถึงก็คือการนำเอาต้นไมยราบมาใช้เป็นเชื้อเพลิงแทนไม้ฟืน ฟืนนี้เป็นพวงวัชพืชบุกรุกที่ขึ้นอยู่ทั่วไปและรบกวนแหล่งที่อยู่อาศัยในพื้นที่ชุ่มน้ำเช่นที่ราบน้ำท่วมและป่าที่ลุ่มน้ำท่วม ต้นไมยราบจะขึ้นเป็นพุ่มหนาแน่นจนทำให้เมล็ดของพืชที่เป็นไม้ยืนต้นประจำถิ่นไม่อาจจะหล่นลงดินและแพร่พันธุ์ตามปกติได้ แต่ได้มีการแนะนำให้ชาวบ้านใช้ต้นไมยราบตากแห้งมาใช้แทนไม้ฟืน ช่วยให้การใช้ไม้ในป่า น้ำท่วมลดลงได้มาก

หลังจากการสู้รบในกัมพูชายุติลง บรรดาชาวนาและทหารที่กลับคืนภูมิลำเนาเดิมก็ยิ่งทำให้มีการรุกป่าบึงธมมากขึ้น ก่อนปี พ.ศ. 2538-2539 (ค.ศ.1995-1996) บริเวณด้านใต้และด้านตะวันออกของบึงธมอยู่ในเขตของเขมรแดง เมื่อพวกเขมรแดงหมดไป ก็ทำให้เข้าถึงป่าบริเวณนี้ได้ง่าย มีผู้คนเข้าไปหักล้างถางป่าจับสัตว์ป่าอุดมสมบูรณ์มากที่สุด

การจับปลาเพื่อขายและเพื่อยังชีพ

บึงกรมเป็นแหล่งจับปลาที่เปิดสำหรับชาวประมงจากชุมชนโดยรอบ นอกจากนี้จะเป็นที่ซึ่งชาวบ้านเข้ามาจับปลาเพื่อการยังชีพแล้วยังมีบริเวณเขต 2 สำหรับการประมงเชิงพาณิชย์ด้วย ผู้ที่ได้สิทธิทำการประมงในเขตนี้มักมีปัญหาคัดแย้งกับชาวบ้านที่เข้ามาจับปลาเป็นการเลี้ยงชีพ เนื่องจากเป็นบริเวณที่มีปลาชุกชุมมากที่สุด ทำให้ชุมชนท้องถิ่นต้องหันไปจับปลาในพื้นที่อื่นที่มีปลาอยู่น้อย

บึงกรมเป็นแหล่งประมงที่มีการจับปลามากกว่า 1,000 ตัน สำหรับเลี้ยงคนในเขตสี่อำเภอของจังหวัดกำแพงจาม ในบางเขตมีการจับปลาได้เฉลี่ย 400 ตัน ระหว่างปี พ.ศ. 2533 - 2541 (ค.ศ. 1990 - 1998) แต่ในปี พ.ศ. 2541 - 2542 ปลาที่จับได้ลดลงอย่างมากเหลือเพียง 168 ตัน ปริมาณปลาขึ้นอยู่กับระดับน้ำท่วมในแม่น้ำโขง ถ้าน้ำท่วมสูงก็จะมีปลามากและถ้าน้ำท่วมน้อยปลาก็น้อยลง

ปลาที่พบในบึงกรมมีความหลากหลายมากกว่าในแหล่งพื้นที่ชุ่มน้ำอื่น ๆ ของกัมพูชา แต่ชนิดของปลาได้ลดน้อยลงมาก ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533 เนื่องจากสาเหตุ คือ (ก) การสูญเสียแหล่งขยายพันธุ์ปลา (ข) การเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำเมื่อป่าน้ำท่วมถูกทำลาย (ค) การตั้งเขื่อนของทะเลสาบและทางน้ำเป็นอุปสรรคต่อการย้ายถิ่นของปลาและ (ง) การจับปลามากเกินไปและการใช้เครื่องมือจับปลาผิดกฎหมาย เช่น ใช้ไฟฟ้าช็อต จากสถิติของหน่วยประมงจังหวัดและจากการบอกเล่าของชาวบ้านทำให้รู้ว่าปลาบางชนิดได้หายไปจากทะเลสาบแล้ว อย่างเช่น ปลาบึก ปลา Giant barb และปลา Juliet's Golden Price barb ปลาโลมาที่พบเห็นได้ในบึงกรมก็ไม่มีให้เห็นมานานแล้ว

เจ้าหน้าที่ประมงทั้งในระดับชาติ ระดับจังหวัด และระดับอำเภอ ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาการจับปลาอย่างไม่ยั่งยืนนี้ได้ อย่างไรก็ตามการปฏิรูปการประมงเมื่อไม่นานมานี้เอง ทำให้มีการลดพื้นที่จับปลาเขต 2 ลง และการใช้ชุมชนท้องถิ่นจัดสรรพื้นที่จับปลาเพื่อการยังชีพน่าจะช่วยให้ปัญหานี้ได้รับความสนใจมากขึ้น (รูปที่ 2)

การเกษตรเพื่อยังชีพ

ชุมชนรอบ ๆ บึงกรมมีชีวิตอยู่โดยอาศัยการจับปลาและการเกษตรแบบพอเลี้ยงชีพเท่านั้น สภาพต่าง ๆ ไม่เอื้อต่อการทำการเกษตร ส่วนมากมักจะแห้งแล้ง ระบบนิเวศธรรมชาติก็ถูกทำลายจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติมากเกินไปและจากกิจกรรมการพัฒนา ดินให้ผลผลิตต่ำและการเพาะปลูกก็ขยายพื้นที่ออกไปมากเพื่อให้มีอาหารเพียงพอกับความต้องการของชุมชนท้องถิ่น

หลังจากพื้นที่ที่เคยอยู่ภายใต้การควบคุมของเขมรแดงเริ่มมีความปลอดภัยมากขึ้น ก็ทำให้ผู้คนเข้ามาบุกเบิกที่ทำกินมากกว่า 1,000 เฮกแตร์นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 (ค.ศ. 1997) โดย 2 ใน 3 ของพื้นที่บุกเบิกนี้ใช้ปลูกข้าว นอกนั้นก็ใช้ปลูกพืชไร่ เมื่อพื้นที่การเกษตรขยายมากขึ้นก็มีการใช้ยาฆ่าแมลงและกำจัดวัชพืชมากขึ้น สารเคมีเหล่านี้ถูกชะล้างไหลลงสู่ทะเลสาบและกลายเป็นภัยคุกคามที่สำคัญต่อระบบนิเวศของบึงธม

การชลประทาน

ในยุคของ พล พต ได้มีการสร้างเขื่อนและคันกั้นน้ำมากมายเพื่อท่อน้ำสู่ที่นาและทำให้ผลผลิตเพิ่มขึ้นมาก ในทศวรรษ 1960 มีเขื่อนอยู่เพียงสิบแห่งรอบพื้นที่ชุ่มน้ำบึงธม ในปี พ.ศ. 2521 (ค.ศ.1978) มีเขื่อนเพิ่มขึ้นเป็น 42 แห่ง บางแห่งเป็นคันกั้นน้ำขนาดเล็กยาวสองสามร้อยเมตรไปจนถึงเขื่อนที่ยาวถึง 2 กิโลเมตร ปัจจุบันเขื่อนเหล่านี้ใช้ในการชลประทานได้อยู่เพียงไม่กี่แห่ง เนื่องจากต้นเขินด้วยตะกอนที่มากับน้ำท่วมที่ไหลจากแม่น้ำโขง การตกตะกอนนี้ยังเป็นปัญหามากขึ้นเมื่อมีตะกอนจากป่าในที่สูงที่เกิดจากการหักร้างถางป่าไหลลงมาสมทบ ตะกอนเหล่านี้ไม่สามารถจะไหลลงสู่แม่น้ำโขงได้เพราะเขื่อนขนาดเล็กจำนวนมากนี้กั้นเอาไว้ ทางน้ำอื่น ๆ ก็เกิดการตกตะกอนและมีสิ่งกีดขวางเช่นกัน จนทำให้ทะเลสาบเล็กในระบบทะเลสาบบึงธมเริ่มต้นเขิน

สัตว์ป่า

การจับและล่าสัตว์ป่าโดยชาวบ้านที่อยู่รอบบึงธมนั้นเป็นสิ่งที่ทำกันมานานแล้วเพื่อใช้เป็นอาหารภายในท้องถิ่น แต่ในช่วงทศวรรษที่ 1990 สภาพเดิมก็ได้เปลี่ยนไปกลายเป็นการล่าสัตว์เพื่อส่งไปขายในตลาดที่ใหญ่กว่า และมีการส่งออกนอกประเทศโดยคนกลางที่ทำกันเป็นขบวนการ และมีเครือข่าย เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นมากนับแต่ปี พ.ศ. 2536 (ค.ศ.1993) การดักจับสัตว์อย่างทำลายล้าง และการใช้ยาพิษฆ่านกและดักนกโดยไม่เลือก ทำให้น่าวัดกว่านกที่เหลือน้อยจะรอดพ้นจากการสูญพันธุ์ได้อย่างไร

ภาพรวมของการเริ่มต้นการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำบึงธมแบบองค์รวม

การแก้ปัญหามากมายที่เกิดกับบึงธมทำให้ต้องใช้ยุทธศาสตร์การจัดการแบบองค์รวมที่เป็นการกระจายอำนาจในการวางแผนความรับผิดชอบในการจัดการไปให้ชุมชนท้องถิ่น ในหัวข้อนี้จะกล่าวถึงบทบาทของคนในท้องถิ่นจากสามหมู่บ้านในการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำบึงธม

กิจกรรมที่กล่าวถึงนี้เป็นส่วนย่อยของโครงการใหญ่ที่รัฐบาลกัมพูชาได้เริ่มขึ้น โดยได้รับการสนับสนุนจากต่างประเทศ (เช่น คณะกรรมาธิการแม่น้ำโขง และ Danida) เพื่อคุ้มครองและอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำในกัมพูชา โครงการนี้มีวัตถุประสงค์คือ

1. เพื่อเพิ่มขีดความสามารถของหน่วยงานฝ่ายปฏิบัติในการสำรวจและจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ
2. เพื่อพัฒนา mythology ของพื้นที่ชุ่มน้ำที่เทียบเคียงได้กับที่มีในประเทศกลุ่มแม่ข่ายน้ำโขงตอนล่าง (เช่น ลาว ไทย และเวียดนาม)
3. เพื่อเพิ่มการมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำอย่างยั่งยืนของชุมชนที่ได้รับการคัดเลือก

วัตถุประสงค์ข้อ 3 ซึ่งเน้นในกรณีศึกษานี้ เกี่ยวพันกับการรวมเอาชุมชนท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำบึงธมจังหวัดกำแพงจาม โดยมีขั้นตอนต่าง ๆ 7 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 – รวบรวมข้อมูลและนำเสนอ

การนำเสนอให้ตัวแทนรัฐบาลในท้องถิ่น ชาวบ้าน และผู้ได้สิทธิการจับปลา ได้รับรู้และเข้าใจเกี่ยวกับพื้นที่ชุ่มน้ำบึงธม เช่น ระบบของพื้นที่ชุ่มน้ำ การใช้ทรัพยากร ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และสิ่งที่คุกคามพื้นที่ชุ่มน้ำ รวมทั้งผลจากการศึกษาเกี่ยวกับการตกตะกอนในทะเลสาบ อุทกวิทยา การประมง ป่าไม้ น้ำท่วมถึง และการใช้สารเคมีการเกษตร โดยมุ่งที่จะทำให้เกิดความเข้าใจถึงคุณค่าและหน้าที่ของพื้นที่ชุ่มน้ำและกิจกรรมที่ไม่ยั่งยืนโดยมนุษย์ที่กำลังคุกคามบึงธมมากขึ้นเรื่อย ๆ

ขั้นตอนที่ 2 – พบปะผู้ใช้ทรัพยากร

เป็นการออกไปพบกลุ่มต่าง ๆ ที่เป็นผู้ใช้ทรัพยากร เช่น กลุ่มจับปลา กลุ่มชาวนาที่ปลูกข้าวฤดูแล้ง และกลุ่มผู้ปลูกพืชอื่น ๆ เพื่อพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการและปูทางไปสู่การให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนในการจัดการตามแนวทางของการจัดการร่วมกัน ขั้นตอนนี้ถือว่ามีความสำคัญในการแก้ปัญหาอย่างยิ่งเพราะเป็นการทำความเข้าใจร่วมกันทุกฝ่ายและช่วยกันกำหนดวิธีที่ดีที่สุดที่จะแก้ปัญหา หากดูเพียงผิวเผินอาจจะเห็นว่าเป็นปัญหาง่าย ๆ แต่การระบุว่าอะไรคือประเด็นหลักอาจไม่ถนัดนักและจำเป็นต้องอาศัยการมองปัญหาแบบองค์รวมให้มากขึ้น

ขั้นตอนที่ 3 – การปรึกษากับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

เป็นการจัดสัมมนาปฏิบัติการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในท้องถิ่นเพื่อพิจารณาทางเลือกของการจัดการในปัจจุบันและอนาคต ผู้ที่เข้าร่วมคือตัวแทนของกลุ่มต่าง ๆ ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและกลุ่มผู้สนใจเพื่อช่วยกันจัดทำแผนการจัดการที่จะแก้ปัญหาที่ต้นเหตุและเป็นการประกันว่าทุกฝ่ายจะได้รับประโยชน์ ในตารางต่อไปนี้เป็นสรุปปัญหาและสาเหตุที่ได้จากการสัมมนาปฏิบัติการ

ปัญหา	สาเหตุ
การสูญเสียพื้นที่ชุ่มน้ำ	การเปลี่ยนแปลงทางอุทกวิทยาเนื่องจากการป้องกันน้ำท่วม การชลประทาน การระบายน้ำออกเพื่อใช้เป็นพื้นที่การเกษตร การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ
มีปลาน้อยลง	การให้สิทธิเข้าจับปลา ข้อพิพาทเรื่องเขตแดน การจับปลามากเกินไป การใช้อุปกรณ์ที่ผิดกฎหมายจับปลา การใช้สารเคมีการเกษตร
ป่าถูกทำลาย	มีการใช้ประโยชน์มากเกินไป การลักลอบตัดไม้ การบุกเบิกที่ดินเพื่อใช้ทำการเกษตร การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ การล่าสัตว์มากเกินไป
สังคม - เศรษฐกิจ	ความยากจน ขาดความตื่นตัวสนใจ ไม่มีทางเลือกอื่นที่จะหารายได้
สถาบันและกฎหมาย	ขาดกฎหมาย ไม่มีกรรมสิทธิ์ที่ดิน หน่วยงานระดับจังหวัด อำเภอและตำบล มีขีดความสามารถต่ำ การวางแผนและประสานงานไม่ดี

ขั้นตอนที่ 4 และ 5 การระดมสมองหาทางแก้ไขและดำเนินการด้านการจัดการ

จัดการประชุมเพื่อสรุปข้อตกลงระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการกำหนดวิธีแก้ปัญหาที่นำเสนอไว้จนได้ข้อยุติและเสนอวิธีปฏิบัติทางการจัดการ ขั้นตอนนี้ยังเป็นการเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นบริเวณบึงธมได้ช่วยกันจัดลำดับความสำคัญของประเด็นต่าง ๆ ทางการจัดการ และกำหนดหมู่บ้านเป้าหมายเพื่อเริ่มดำเนินการผลจากการประชุมหลายครั้งเป็นดังนี้

- ให้อำเภอการสูญเสียพื้นที่ป่าน้ำท่วมถึง การตกตะกอนทับถมในทะเลสาบและธารน้ำ การจับปลาโดยผิดกฎหมาย และการทำการเกษตรด้วยวิธีที่ไม่เหมาะสม เป็นปัญหาที่มีความสำคัญอันดับสูง
- กำหนดหมู่บ้านเป้าหมาย 3 แห่ง คือ โทเนย ขอร์ (Thoney Khor), ประสาท (Prasat) และกำปง สมนาจ (Kampong Somnagn) เพื่อจัดทำโครงการขนาดเล็ก และแผนงานสำหรับอนุรักษ์และปกป้องทรัพยากรพื้นที่ชุ่มน้ำ
- ตั้งคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้านขึ้นเพื่อรับผิดชอบดูแลโครงการและแผนงาน
- กำหนดวิธีที่จะเลือกหน่วยงานระดับจังหวัดเพื่อทำโครงการ/แผนงานร่วมกับหมู่บ้านในขั้นปฏิบัติการ

ขั้นตอนที่ 6 เสริมสร้างขีดความสามารถของท้องถิ่น

เป็นการเพิ่มสมรรถนะของคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่ในระดับท้องถิ่น และระดับอำเภอในการจัดทำข้อเสนอโครงการ และแสวงหาเงินสำหรับทำโครงการในหมู่บ้านเป้าหมาย ขั้นตอนนี้จะช่วยให้คนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนในการจัดทำนโยบาย การวางแผนและการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ

ขั้นตอนที่ 7 การติดตามผล

ได้มีการกำหนดไว้ว่าจะต้องมีการติดตามและประเมินผลโครงการและแผนงานที่ดำเนินการโดยคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้านและเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น ถึงขณะนี้ปรากฏว่าผลการปฏิบัติงานเป็นไปด้วยดี การจับปลาโดยผิดกฎหมาย การบุกรุกหักร้างถางพง และการค้าสัตว์ป่าที่บึงธมถูกขจัดไปมากแล้ว ทั้งนี้ก็เพราะการมอบอำนาจให้คณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้านกับเจ้าหน้าที่เป็นผู้ดูแล กรมประมงและกระทรวงเกษตร ประมง และป่าไม้ ก็ได้กำหนดให้ลดพื้นที่จับปลาเพื่อการค้าและนำพื้นที่แหล่งปลาชุมชนนี้มาให้ชุมชนท้องถิ่นได้เข้าจับปลา

การเยี่ยมชมสถานที่

ผู้เข้าอบรมจะไปเยี่ยมชมบึงธมเพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์และคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำที่ดำเนินการโดยชุมชนท้องถิ่นโดยมีผู้ทรงคุณวุฒิร่วมไปด้วยเพื่อตอบคำถามเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาและการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำที่บึงธม ผู้เข้าอบรมจะได้สัมผัสกิจกรรมการหมู่บ้านและชาวบ้านเกี่ยวกับประสบการณ์ในการร่วมมือกันทำงาน การเยี่ยมชมนี้ใช้เวลาหนึ่งวัน

ผู้เข้าอบรมจะแบ่งเป็นกลุ่มย่อยเพื่อพิจารณาแง่มุมต่าง ๆ ของโครงการบึงธม ดังนี้

กลุ่ม	จุดเน้น
I	สภาพของป่าไม้ น้ำท่วมถึงในทะเลสาบใหญ่
II	การจัดการประมงและวิธีการจับปลา
III	การอนุรักษ์และคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำ
IV	การทำเกษตรและการใช้สารเคมีในการเกษตร
V	สัตว์ป่าและนกน้ำในทะเลสาบใหญ่

หลังจากเยี่ยมชมสถานที่แล้ว กลุ่มย่อยจะนำเสนอข้อค้นพบโดยเน้นถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้ซึ่งสอดคล้องกับการจัดการอย่างยั่งยืนและทฤษฎีการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมแบบองค์รวมในภาคบรรยาย

ความรู้ที่ได้รับ

คาดว่าผู้เข้าอบรมจะได้เรียนรู้สิ่งต่อไปนี้จากกรณีศึกษาและการไปเยี่ยมชมสถานที่

1. ความสำคัญของการเข้าใจว่าชุมชนท้องถิ่นใช้ทรัพยากรพื้นที่ชุ่มน้ำอย่างไรและส่งผลกระทบอย่างไร จะเป็นจุดเริ่มของการมอบอำนาจ ความรู้ และงบประมาณให้คนในท้องถิ่นได้จัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน
2. ความยากจนทำให้ชุมชนท้องถิ่นใช้ทรัพยากรแบบไม่ยั่งยืน ดังนั้นการจัดการทรัพยากรควรต้องคำนึงถึงการหาทางเลือกอื่นที่จะเป็นแหล่งรายได้ของคนในชุมชนท้องถิ่นเพื่อช่วยลดความต้องการใช้ทรัพยากรลง
3. ควรให้ชุมชนท้องถิ่นช่วยคิดหาวิธีที่จะลดการใช้ทรัพยากรที่มีค่าลง (เช่น การใช้ต้นไม้ยวบแห่งแทนไม้ฟัน) โดยอาจถ่ายทอดเทคโนโลยีมาจากประเทศอื่น

เอกสารอ้างอิง

Anonymous. 2000. Meeting Report on First Stakeholder Discussion on Threats to Boeung Thom and Suggested Solution Between Entangled Institutions and Local Users in Kampong Cham Province. Kampong Cham Inventory and Management of Cambodian Wetlands Project.

Anonymous. 2000. Summary Report of Discussion Meeting on Solutions and Agreement Related to Boeung Thom Management in Kampong Cham Province. Kampong Cham Inventory and Management of Cambodian Wetlands Project.

Hydrology Aspects at Boeung Thom, Kampong Cham Province. In Khmer.

Study on Wildlife, Fish and Water Birds in the Great Lake. In Khmer.

Study on the Situation of the Flooded Forest at Boeung Thom, Kampong Cham Province. In Khmer.

